

מסכת פאה
מעוצבת בידי זאב לבנוני

חוזר ושונה

דרכי חזרה ולימוד של המשנה

בעריכת זאב לבנוני

אתר דעת
תשע"ט

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

הנושאים העיקריים במסכת:

- פרק א:** שעור נתינת פאה, תנאים לחיוב בפאה, ומהיכן ניתנת פאה.
- פרק ב:** שדה הנחשבת ל- 2 שדות לענין פאה, שדה שיש בה 2 סוגי גידולים, שדה שלא נקצרה כולה ע"י בעל הבית, שדה שרק חלקה נקצרה.
- פרק ג:** נתינת פאה בערוגות ופרדות בתוך שדה, דיני פאה כאשר חלק מהיבול נשאר בקרקע, דיני פאה בשדה של שותפים, שיעור הקרקע שחייבת בפאה, דברים שאפשר לבצע אם יש לאדם קרקע כלשהיא, הכותב נכסיו לעבדו הכנעני.
- פרק ד:** פאה הניתנת שלא במחובר לקרקע, צורת נתינת הפאה לעניים, זמני לקיטת פאה, זכיה בפאה עבור עני, דין פאה במקדיש שדהו, מה נחשב ומה לא נחשב כלקט. שיבולים שנמצאו בחורי נמלים.
- פרק ה:** לקט שנתערב עם תבואה של בעל הבית, השקיית השדה קודם לקיטת הלקט ע"י העניים, אדם שנהיה עני באופן זמני, דין עני הקוצר עבור בעל הבית, מקרים הנחשבים לגזל העניים, מקרים בהם עומר שנשכח אין לו דין שכחה.
- פרק ו:** דין גידולי שדה שאינם מיעדים לאכילת. דין תרומות ומעשרות מתבואות שהופקרו לעניים בלבד ולא הופקרו לכל העולם, עומרים או קמה שנשכחו ובכל זאת אין להם דין שכחה, אדם, וכמויות שנחשבות ללקט, שכחה, פאה ופרט, המתנה על מה שישכח לא יחשב כשכחה.
- פרק ז:** דין שכחה בעצי זית, דין פרט ועוללות ודין נטע רבעי, דין שכחה בעריס וברוגלית.
- פרק ח:** זמן סיום מתנות עניים, נאמנותם של עניים על מתנות עניים ועל מעשר עני, ונאמנותו של לוי על מעשר ראשון, דין מעשר עני המחולק בגורן ודין תמחוי וקופה (ראה מושגים).

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

פרק א

הנושאים העיקריים בפרק: שעור נתינת פאה, תנאים לחיוב בפאה, מהיכן ניתנת פאה.

מושגים:

מירוח הכרי: לאחר הדישה והזרייה, צוברים את התבואה בערימה ומחליקים את הערימה, וזהו מירוח הכרי, דהינו מירוח הערימה. חיוב תרומות ומעשרות חל רק לאחר מירוח הכרי.

משנה א: דברים שלא נקבע להם שיעור בתורה

אלו דברים שאין להם שיעור:

הפאה, והבכורים,

והראיון,

וגמילות חסדים, ותלמוד תורה.

אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא:

כבוד אב ואם, וגמילות חסדים,

והבאת שלום בין אדם לחברו.

ותלמוד תורה כנגד כלם.

1 פאה, וביכורים.

2 הראות ברגל לפני ה' במקדש (הן משך הזמן, והן מספר הפעמים שבו אדם צריך להראות במקדש).

3 גמילות חסדים ותלמוד תורה.

כותרת נוספת: דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והשכר ניתן בעולם הבא.

1 כבוד אב ואם, וגמילות חסדים.

2 הבאת שלום בין אדם לחברו.

כותרת נוספת: תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות.

משנה ב: שעור נתינת פאה מתקנת חכמים

אין פוחתין לפאה מששים, ואף על פי שאמרו: אין לפאה שיעור.

הכל לפי גדל השדה, ולפי רב העניים,

ולפי רב העונה.

1 לא פחות מאחד משישים, למרות שאמרו במשנה הקודמת שאין לפאה שיעור.

2 אם השדה קטנה והעניים מרובים יש להוסיף על השעור הנ"ל.

3 אם היבול גדול במיוחד ("רוב העונה"), יש להוסיף על השיעור הנ"ל.

משנה ג: מהיכן בשדה צריך ואפשר לתת פאה ?

נותנין פאה מתחלת השדה, ומאמצעה.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

רבי שמעון אומר: ובלבד שיחתן בסוף כשעור.

רבי יהודה אומר: אם שיר קלח אחד, סומך לו משום פאה.

ואם לאו, אינו נוהן אלא משום הפקר.

1 תנא קמא (ואין הלכה כמותו). אפשר לתת פאה גם בתחילת השדה וגם באמצעה.

2 רבי שמעון:

2.1 צריך לתת את כל השיעור הנדרש מסוף השדה, ורק בזה יצא ידי חובת פאה.

2.2 אם נתן ממקום אחר בשדה, גם זה יחשב לפאה (כתוספת לפאה שניתנה בסוף השדה).

3 רבי יהודה (ואין הלכה כמותו):

3.1 אם שייר קצת בסוף השדה יכול לצרף גם משאר השדה.

3.2 אם לא שייר בסוף השדה, מה שהניח נחשב להפקר, וחייב לתת פאה אחרת.

משנה ד: מהם התנאים הנדרשים כדי להתחייב בפאה ?

כָּל אֶמְרוּ בַפֶּאֶה:

כָּל שֶׁהוּא אֶכֶל וְנִשְׁמַר,

וְגִדְלוּ מִן הָאָרֶץ,

וּלְקִיטָתוֹ כְּאַחַת,

וּמְכַנְּסוֹ לְקִיּוֹם, חֵיב בַּפֶּאֶה.

וְהַתְּבוּאָה וְהַקְּטָנוֹת בְּכֹלל הֵנָּה.

1 שהמאכל יהיה ראוי לאכילת אדם, ואינו הפקר.

2 שיהיה דבר שגידולו מהארץ.

3 שיהיה דבר שמבשיל בבת אחת ונלקט בבת אחת.

4 שיהיה דבר שאינו מתקלקל מהר ואפשר לשמרו במחסנים.

5 חמשת מיני דגן וקטניות יש בהם את אותם התנאים המחייבים בפאה.

משנה ה: דוגמאות לעצי פרי שיש בהם את התנאים להתחייב בפאה

וְכַאֲלוֹ:

הָאוֹג, וְהַחֲרוּבִין, וְהָאֲגוּזִים, וְהַשְּׂקָדִים, וְהַגְּפִינִים, וְהַרְמוּנִים, וְהַצִּיִּים, וְהַתְּמָרִים, חֵיבִין בַּפֶּאֶה.

משנה ו: נושאים שמירוח הכרי משנה את דינם לענין תרומות ומעשרות

לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן מְשׁוּם פֶּאֶה,

וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָם.

וְנוֹתֵן מְשׁוּם הַפֶּקֶר, וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָם.

וּמֵאֲכִיל לְבִהְמָה וְלַחֲזִיר וְלַעוֹפוֹת, וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָם.

וְנוֹטֵל מִן הַגֶּרֶן וְזוֹרֵעַ, וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָם. דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.

כֵּהֵן וְלוֹי שֶׁלְקָחוּ אֶת הַגֶּרֶן, הַמַּעֲשָׂרוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד שְׁיִמְרָם.

הַפְּקָדִישׁ וּפְזוּדָה, חֵיב בַּמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָם הַגֶּזֶר.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

- 1 אם לא נתן פאה מהמחובר נותן מהתלוש.
- 2 אם נתן פאה קודם מירוח הכרי (ראה מושגים), פטורה פאה זו ממעשרות.
- 3 המפקיר את תבואתו, לפני מירוח הכרי, מה שהופקר פטור מתרומות ומעשרות.
- 4 מאכיל מן התבואה, לבהמה, לחיה ולעוף ללא מעשרות, כל עוד לא היה מירוח הכרי.
- 5 רבי עקיבא (ואין הלכה כמותו): הזורע מן התבואה קודם מירוח פטור מתרומות ומעשרות.
- 6 כהן או לוי שקנו תבואה:
 - 6.1 אם קנו קודם מירוח הכרי, יכולים לקחת את המעשרות לעצמם.
 - 6.2 אם קנו לאחר המירוח, חייבים לתת את התרומה והמעשר לכהן וללוי אחרים (משום קנס).
- 7 הנותן תבואתו להקדש ופדאה חזרה:
- 8 אם פדאה קודם המירוח, חייב בתרומות ומעשרות.
- 9 אם פדאה לאחר המירוח, פטור מתרומות ומעשרות.

פרק ב

הנושאים העיקריים בפרק: שדה הנחשבת ל- 2 שדות לענין פאה, שדה שיש בה 2 סוגי גידולים, מקרים שהשדה פטורה מפאה, שדה שרק חלקה נקצר.

משנה א: דברים המחלקים שדה זרעים להחשב כשתי שדות לענין פאה.

ואלו מפסיקין לפאה: הנחל, והשולית,

ודרך היחיד, ודרך הרבים,

ושביל הרבים, ושביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים,

והבור, והגיר,

וקרע אחר.

והקוצר לשחת, מפסיק; דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: אינו מפסיק, אלא אם כן חרש.

- 1 נחל ואפילו אין בו מים זורמים, ותעלה המושכת מים לאמות מים בשדות ("שלולית").
- 2 דרך היחיד הרחבה ארבע אמות, ודרך הרבים הרחבה שש עשרה אמות.
- 3 שביל המיועד לרבים או ליחיד, ומשתמשים בהם גם בימות החמה וגם בימות הגשמים.
- 4 שדה בור שלא נעבד, או שדה חרוש.
- 5 שורה של גידול בתוך השדה השונה משאר הגידול של השדה.
- 6 הקוצר תבואה שלא נגמר בישולה לצורך מספוא:
 - 6.1 רבי מאיר: מחלק את השדה לשתי שדות (עדיין זה לא נחשב לתחילת הקציר).
 - 6.2 חכמים: אינו מחלק ונחשב לשדה אחד, אלא אם כן גם חרש את המקום שקצר.

משנה ב: המשך פרוט דברים המחלקים שדה אחת לשתי שדות לענין פאה.

אמת המים נשאנה יכולה להקצר כאחת, רבי יהודה אומר: מפסקת.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

וכל הָהָרִים אֲשֶׁר בְּמַעְדַּר יַעֲרֹון,

אִף עַל פִּי נְשִׂאֵין הַבָּקָר יְכוּל לַעֲבוֹר בְּכַלְיוֹ, הוּא נוֹתֵן פָּאָה לְכַל.

- 1 רבי יהודה: אמת המים שהעומד בצידה האחד אינו יכול לקצור את התבואה הנמצאת בצידה השני.
- 2 שדה שיש בתוכה תלולית מוגבהת (הרים), שאפשר לחרוש אותה רק במעדר:
 - 2.1 למרות שצמד בקר לא יכול לחרוש אותה במחרשה,
 - 2.2 נחשב כשדה אחד ונותן פאה אחת.

משנה ג: מתי שדה אילן הופך לשתי שדות לענין פאה?

הכל מפסיק לְרַעִים,

וְאִינוּ מְפַסִּיק לְאֵילָן אֶלָּא גָדֵר.

וְאִם הָיָה שְׁעָר כּוֹתֵשׁ, אִינוּ מְפַסִּיק. אֶלָּא נוֹתֵן פָּאָה לְכַל.

- 1 הדברים שנמנו לעיל שמחלקים שדה לשתי שדות לענין פאה, זה רק בשדה זרעים.
- 2 בשדה אילן כדי לחלק לשתי שדות צריך גדר גבוהה 10 טפחים.
- 3 אם ראשי העצים מתערבבים זה בזה מעל הגדר, נותן פאה אחת על הכל.

משנה ד: דין פאה למטע חרובים ולמטע זיתים

וְלַחְרוּבִין, כָּל הָרוֹאֵין זֶה אֶת זֶה.

אִמֵּר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל:

נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא, נוֹתְנִין פָּאָה אַחַת לְזִיתִים וְשִׁהִי לָהֶם בְּכָל רוּם,

וְלַחְרוּבִין, כָּל הָרוֹאֵין זֶה אֶת זֶה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אֹמֵר מְשֻׁמוּ:

אִף לַחְרוּבִין וְשִׁהִי לָהֶם בְּכָל הָעִיר.

- 1 תנא קמא: אם מחרוב אחד רואים את החרוב השני, המטע כולו נחשב לשדה אחד.
- 2 רבן גמליאל:
 - 2.1.1 לגבי מטע זיתים: כל צד של העיר נחשב כשדה נפרד לענין פאה.
 - 2.1.2 לגבי חרובים: נחשב כשדה אחת רק אם מחרוב אחד רואים את החרוב השני.
- 3 רבי אליעזר ברבי צדוק בשם רבן גמליאל (ואין הלכה כמותו): לחרובים שבכל העיר נותנים פאה אחת.

משנה ה: דין פאה בשדה עם שני סוגים של תבואות או סוג אחד שקוצרים אותו ב-2 זמנים שונים

הַזֹּרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ מִיֵּן אֶחָד, אִף עַל פִּי נְשִׂהוּא עוֹשֶׂהוּ נְשִׁי גְרֻנּוֹת, נוֹתֵן פָּאָה אַחַת.

זְרָעָה נְשִׂי מִיָּנִי, אִף עַל פִּי נְשִׂעֲשֵׂאֵן גְרָן אַחַת, נוֹתֵן נְשִׁי פְּאוֹת.

הַזֹּרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ נְשִׂי מִיָּנִי חֲטִיִן:

עֲשֵׂאֵן גְרָן אַחַת, נוֹתֵן פָּאָה אַחַת.

נְשִׁי גְרֻנּוֹת, נוֹתֵן נְשִׁי פְּאוֹת.

- 1 שדה הזרועה סוג אחד של תבואה, אף אם קוצרים אותה בזמנים שונים, נותן פאה אחת לכל השדה.
- 2 שדה הזרועה 2 סוגי תבואה (כגון חיטים ושערים), נותן פאה לכל סוג (גם אם קוצר בבת אחת).

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

3 הזורע שני מינים של חיטים:

3.1 אם עשה גורן אחת לשני הסוגים נותן פאה אחת.

3.2 אם עשה שתי גרנות, נותן 2 פאות.

משנה ו: הדין של זורע "שני מיני חיטים בשדה אחד" (משנה קודמת), הוא הלכה למשה מסיני.

מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה לפני רבן ומליאל,

ועלו ללשכת הגזית ושאלו. אמר נחום הלבלר:

מקבל אני מרבי מיאשא, שקבל מאבא, שקבל מן הזוגות, שקבלו מן הנביאים,

הלכה למשה מסיני, בזרע את שדהו שני מיני חיטין:

אם עשאן גרן אחת, נותן פאה אחת; שתי גרנות, נותן שתי פאות.

משנה ז: מקרים שהשדה פטורה מפאה.

שדה שנקצרה גוים,

קצרה לסטים,

קצמוה ומלים,

שברתה הרוח או בהמה,

פטורה.

קצר חציה וקצרו לסטים חציה, פטורה, שחובת הפאה בקמה.

1 נקצרה השדה ע"י גויים (כגון שהיתה שלהם בזמן הקציר), ומכרו את העומרים לישראל.

2 נקצרה השדה של בעל בית יהודי ע"י ליסטים והשאירו את הקציר בשדה.

3 כרסמו נמלים את השיבולים (ולא נקצרה ע"י הבעלים).

4 שברה רוח או בהמה את הקמה (ולא נקצרה ע"י הבעלים).

5 בעל הבית קצר מחצית הראשונה של השדה וליסטים מחצית השנייה. (החויב הוא רק בסיום הקציר).

משנה ח: דין פאה כאשר בעל הבית לא קצר את כולה

קצרוה לסטים חציה, וקצר הוא חציה, נותן פאה ממה שנקצר.

קצר חציה ומכר חציה, הלוקח נותן פאה לכל.

קצר חציה והקדיש חציה,

הפודה מיד הגזבר, הוא נותן פאה לכל.

1 קצרו ליסטים מחצית ראשונה של השדה, ובעל השדה מחצית השנייה, נותן פאה רק ממה שקצר.

2 בעל השדה קצר מחצית ראשונה של השדה, ומכר מחצית השנייה, הלוקח נותן פאה על כל השדה.

3 בעל השדה קצר מחצית ראשונה, והקדיש מחצית שניה, ואחר פדה את ההקדש,

הפודה נותן פאה על הכל.

פרק ג

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

הנושאים העיקריים בפרק: נחיות פאה בערוגות ופרדות בתוך שדה, דיני פאה כאשר חלק מהיבול נשאר בקרקע, דיני פאה בשדה של שותפים, שיעור הקרקע שחייבת בפאה, דברים שאפשר לבצע אם יש לאדם קרקע כלשהיא, הכותב נכסיו לעבדו הכועני.

מושגים:

בית רובע: שטח הראוי לזריעת רבע הקב תבואה. והוא 10.2 על 10.2 אמות בקרוב. (בערך 35 מטר מרובע).

שכיב מרע: חולה מסוכן הנוטה למות.

נכסים שיש להם אחריות: אם אדם לווה כסף ואין לו ממה להחזיר, ויש לו קרקע, אפשר לגבות מהקרקע את החוב. אם מכר הלווה את הקרקע לאחר שלווה את הכסף, הקרקע נשארת משועבדת להלוואה, ואפשר לגבות את החוב אף מן הלקוחות. דהינו הקרקע היא נכס שיש עליו אחריות לגבי הלוואה של בעל הקרקע. מטמלים נחשבים לנכסים שאין להם אחריות, כיוון שאם מכרם הלווה אין להם אחריות להלוואה, ואי אפשר לגבות מהם את החוב.

קניית מטמלים אגב קרקע: מטמלים נקנים במשיכה. קרקע ניקנית בכסף בשטר והחזקה. אם קונים גם קרקע וגם מטמלים בו זמנית, אפשר גם כן לקנות הכל יחד בכסף, בשטר או בחזקה. דהינו אגב קניית הקרקע אפשר לקנות גם את המטמלים בשיטות הקניה שקונים את הקרקע.

משנה א: דין פאה בערוגות תבואה הנמצאות בין עצי זית או בין אילנות אחרים

מלבנות התבואה שבין הזיתים,

בית שמאי אומרים: פאה מכל אחד ואחד.

בית הלל אומרים: מאחד על הכל.

ומודים, שאם היו ראשי שורות מערבין, שהוא נותן פאה מאחד על הכל.

1 בית שמאי: נותן פאה מכל ערוגה לחוד.

2 בית הלל: נותן פאה אחת לכל הערוגות.

3 מודים בית שמאי שאם פינות הערוגות מחוברות ביניהם, נותן פאה אחת על הכל.

משנה ב: הקוצר רק חלקים שהבשילו בקמה, ונוצרו ע"י כך ערוגות נפרדות בשדה

המנמר את שדהו ונשיר קלחים לחים,

רבי עקיבא אומר: נותן פאה מכל אחד ואחד.

וחכמים אומרים: מאחד על הכל.

ומודים חכמים לרבי עקיבא:

בזרע נשבת או חרדל בשלש מקומות, שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

1 רבי עקיבא: נותן פאה נפרדת לכל ערוגה שנוצרה בשדה.

2 חכמים: נותן פאה אחת על כל הערוגות.

כותרת נוספת: מודים חכמים לר' עקיבא שהזורע שבת (מין תבלין) או חרדל, בערוגות נפרדות, נותן פאה אחת על הכל (כי כך רגילים לזרוע אותם).

משנה ג: דין פאה כאשר אוספים חלק מהיבול והחלק האחר נשאר בקרקע.

הפחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגרן, נותן פאה לאלו לעצמן ולאילו לעצמן.

וכן באפונין.

וכן בקרם.

המדל.

נותן מן המשאר על מה ששיר.

והפחליק מאחת יד, נותן מן המשאר על הכל.

1 התולש בצלים לחים למכרם בשוק, ומשאיר בצלים יבשים לתלשם בשעת הגורן, נותן 2 פאות נפרדות.
2 כנ"ל באפוניים.

3 וכן הבורר חלק מהענבים למכרם, ומשאיר את החלק האחר לצורך יין או צימוקים, נותן 2 פאות.

4 המדלל חלק מהיבול כדי להשביח את השאר, נותן פאה רק ממה שנשאר.

5 אם תלש הרבה ממקום אחד, נותן פאה ממה שנשאר גם על מה שתלש.

משנה ד: דין פאה בבצלים שמשאירים באדמה לשם זרעים (אמהות)

האמהות של בצלים חייבות בפאה.

ורבי יוסי פוטר.

מלבונו הבצלים שבין הירק,

רבי יוסי אומר: פאה מכל אחד ואחד,

וחכמים אומרים: מאחד על הכל.

1 תנא קמא: חייבים לתת פאה גם על בצלים אלו.

2 רבי יוסי: אין הבצלים שבקרקע חייבים בפאה.

כותרת נוספת: דין פאה בערוגות בצלים שמפוזרות בגן של ירקות אחרים

1 רבי יוסי: נותן פאה מכל ערוגה לחוד.

2 חכמים: נותן פאה אחת על הכל.

משנה ה: דין פאה בשדה שנפלה בירושה ובשדה של שותפים

האחין שחלקו, נותנין שתי פאות.

חזרו ונשתתפו, נותנין פאה אחת.

שנים שלקחו את האילן,

נותנין פאה אחת.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

לקח זה צפוונו וזה דרומו, זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו.

המוכר קלחי אילן בחוף שדה, נותן פאה מכל אחד ואחד.

אמר רבי יהודה:

אימתי? בזמן שלא נשיר בעל השדה,

אבל אם נשיר בעל השדה, הוא נותן פאה לכל.

1 האחים שירשו שדה וחלקו אותה ביניהם, כל אחד נותן פאה לעצמו.

2 אם לאחר שחלקו ביניהם חזרו להיות שותפים, נותנים פאה אחת.

3 שנים שקנו אילן בשותפות:

3.1 אם כל האילן של שניהם, נותנים פאה אחת בלבד.

3.2 אם זה לקח צפוונו של האילן וזה לקח דרומו, כל אחד נותן פאה לעצמו.

כותרת נוספת: דין מוכר אילנות עם פרות ללא הקרקע

1 תנא קמא: הקונה נותן פאה על כל אילן ואילן (האילנות לא מצטרפים כי הקרקע לא שלו).

2 רבי יהודה:

2.1 מפרש את תנא קמא כאשר בעל הבית לא השאיר לעצמו עצים בשדה.

2.2 אם בעל הבית השאיר אילנות לעצמו, הוא נותן מהם פאה גם על האילנות שמכר.

משנה ו: שיעור הקרקע שחייבת בפאה

רבי אליעזר אומר: קרקע בית רבע חייבת בפאה.

רבי יהושע אומר: העושה סאתים.

רבי טרפון אומר: ששה על ששה טפחים.

רבי יהודה בן בתירה אומר: כדי לקצור ולשנות. והלכה כדבריו.

רבי עקיבא אומר: קרקע כל שהוא חייבת בפאה.

ובבבורים,

ולכתוב עליה פרוזבול,

ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות, בכסף ובשטר ובחזקה.

1 רבי אליעזר (ואין הלכה כמותו): בית רובע (ראה מושגים).

2 רבי יהושע (ואין הלכה כמותו): קרקע המניבה סאתיים תבואה.

3 רבי טרפון (ואין הלכה כמותו): ששה על ששה טפחים.

4 רבי יהודה בן בתירה:

4.1 אם יש בקמה מספיק שיבולים כדי למלא פעמיים את ידו של הקוצר.

4.2 וסוברת המשנה שהלכה כמותו, אך לא נפסק כך.

5 רבי עקיבא: קרקע כל שהוא.

כותרת נוספת: דברים שאפשר לבצע אם יש לאדם קרקע כלשהיא

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

1. הבאת ביכורים.
2. כתיבת פרוזובול.
3. לקנות מטלטלים אגב קנית קרקע כלשהו (ראה מושגים).

משנה ז: דינים נוספים שחלים בקרקע כל שהוא

הכותב נכסיו נשכב מרע,

נשיר קרקע כל שהוא, מתנתו מתנה.

לא נשיר קרקע כל שהוא, אין מתנתו מתנה.

הכותב נכסיו לבניו,

ונכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אבדה כתבחה.

רבי יוסי אומר: אם קבלה עליה, אף על פי שלא כתב לה אבדה כתבחה.

1 שכיב מרע שנתן נכסיו לאחר במתנה:

- 1.1 אם שייר לעצמו קרקע כל שהוא (או מטלטלין), אפילו הברייתא מתנתו מתנה.
- 1.2 אם לא שייר קרקע כל שהוא (או אפילו מטלטלין), מתנתו אינה מתנה.
- 2 המחלק נכסיו לבניו וגם לאשתו ונתן לה קרקע כל שהוא, האם איבדה כתובתה?
 - 2.1 תנא קמא: אם לא ערערה על החלוקה, אינה יכולה לגבות כתובתה מנכסים שחילק לבניו.
 - 2.2 רבי יוסי: אם הסכימה להיות שותפה עם הבנים, אפילו לא קבלה קרקע, ויתרה על כתובתה.

משנה ח: הכותב נכסיו לעבדו הכנעני, האם יצא העבד לחורין?

הכותב נכסיו לעבדו,

יצא בן חורין.

נשיר קרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין.

רבי שמעון אומר:

לעולם הוא בן חורין,

עד שיאמר: הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי, חוץ מאחד מרבוא שבהם.

1 הכותב נכסיו לעבדו הכנעני:

- 1.1 תנא קמא:
 - 1.1.1 אם לא שייר לעצמו כלום, אף העבד יצא לחורין (גם העבד הוא בכלל הנכסים).
 - 1.1.2 אם שייר קרקע או מטלטלים, לא יצא לחרות (ואף לא קנה נכסים).
- 1.2 רבי שמעון:
 - 1.2.1 אם שייר לעצמו דבר מוגדר, העבד משוחרר (השיור לא פוגם בשחרור העבד).
 - 1.2.2 אם אמר: "כל נכסי נתונים לעבדי חוץ מדבר מועט", אין העבד משוחרר.

פרק ד

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

הנושאים העיקריים בפרק: פאה הניתנת שלא במחובר לקרקע, צורת נחיתת הפאה לעניים, זמני לקיטת פאה, זכיה בפאה עבור עני, דין פאה במקדיש שדהו, מה נחשב ומה לא נחשב כלקט. שיבולים שנמצאו בחורי נמלים.

מושגים:

דלית: גפן המודלית על גבי קנים או על גבי אילנות.

משנה א: באיזה צורה ניתנת הפאה לעניים ?

הפאה ניתנת במחבר לקרקע.

בדלית ובדקל, בעל הבית מוריד ומחלק לעניים.

רבי שמעון אומר: אף בחליקי אגוזים.

אפלו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבו, לזה שומעין.

ושאמר פהלכה.

1 פאה ניתנת כשהיא עדיין מחוברת לקרקע.

2 במקרים הבאים בעל הבית מוריד בעצמו ומחלק לעניים:

2.1 תנא קמא: בגפן דלית (ראה מושגים), ובדקל.

2.2 רבי שמעון (ואין הלכה כמותו): גם בעצי אגוזים.

3 כאשר הפאה צריכה להינתן במחובר:

3.1 אפילו 99 עניים רוצים שבעל הבית יחלק ואחד רוצה שתינתן במחובר, נותן במחובר.

3.2 שהרי זו ההלכה.

משנה ב: פאה מדלית ומדקל אין שומעים לעניים לקטוף לבד

בדלית ובדקל אינו כן.

אפלו תשעים ותשעה אומרים לבו ואחד אומר לחלק, לזה שומעין.

ושאמר פהלכה.

משנה ג: קונסים עניים שלוקטים שלא כהוגן

נטל מקצת פאה וזרקה על השאר, אין לו בה כלום.

נפל לו עליה, ופרנע טליתו עליה, מעבירין אותה הימנו.

וכן בלקט, וכן בעמר השכחה.

1 נטל העני פאה וזרקה על פאה שעדין לא נתלשה, קונסים אותו, וגם לוקחים ממנו את מה שזרק.

2 נפל על פאה או שפרס טליתו עליה, אין מאפשרים לו לזכות בפאה זו.

3 כנ"ל גם לגבי לקט ושכחה.

משנה ד: העניים תולשים את הפאה בידים ולא במגל או בקרדום.

פאה, אין קוצרין אותה במגלות, ואין עוקרין אותה בקרדומות.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

כְּדִי שֶׁלֹא יִכּוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ.

משנה ה': זמני לקיטת פאה במהלך היום

שֶׁלֶשׁ אֲבָעוּת בַּיּוֹם: בְּשַׁחַר וּבְחֻצוֹת וּבְמִנְחָה.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּדִי שֶׁלֹא יִפְחָחוּ.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּדִי שֶׁלֹא יוֹסִיפוּ.

שֶׁל בֵּית נֶמֶר הָיוּ מְלַקְטִין עַל הַחֶבֶל, וְנוֹתְנִים פָּאָה מִכָּל אוֹמֵן וְאוֹמֵן.

1 תנא קמא: ב-3 זמנים בעל הבית מאפשר לעניים ללקוט: בשחר, בחצות היום ובמנחה.

2 רבן גמליאל (ואין הלכה כמותו): בעל הבית יכול להוסיף זמנים נוספים.

4 רבי עקיבא (ואין הלכה כמותו): אין להוסיף יותר זמנים, אבל אפשר לקבוע רק זמן אחד או שנים.

כּוֹתֵרֵת נוֹסֶפֶת: אֲנֹשֵׁי בֵּית נֶמֶר הָיוּ מְסַמְּנִים שׁוֹרוֹת בְּשֵׂדָה, וְנוֹתְנִים פָּאָה בְּכָל פֶּעַם שֶׁקּוֹצְרִים שׁוֹרָה.

משנה ו': דין נכרי שקצר והתגייר קודם שנתן מתנות עניים

וְנָכְרִי שֶׁקָּצַר אֶת שְׂדֵהוּ וְאַחֵר כֶּף נִתְגַּיֵר,

פְּטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁבְעָה וּמִן הַפָּאָה.

רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּשִׁבְעָה, וְשֶׁאִין הַשִּׁבְעָה אֶלָּא בְּשִׁעֲתַת הָעֵמּוּר.

1 תנא קמא: פטור מלקט שכחה ופאה.

2 רבי יהודה (ואין הלכה כמותו): חייב בשכחה שהיא תלויה בשעת עשיית העומרים.

משנה ז': דין חיוב פאה במקדיש שדהו ואח"כ פדאה

הַקֹּדֶשׁ קָמָה וּפְדָה קָמָה, חֵיֵב.

עֲמָרִין וּפְדָה עֲמָרִין, חֵיֵב.

קָמָה וּפְדָה עֲמָרִין, פְּטוּרָה,

שֶׁבְשִׁעֲתַת חוֹבְתָהּ הֵיטָה פְּטוּרָה.

1 המקדיש שדהו בעודה קמה (מחוברת לקרקע), ופדאה בעודה קמה, חייב בלקט שכחה ופאה.

2 המקדיש שדהו במצב של עומרים, ופדאה כשהיא עדין עומרים, חייב בלקט שכחה ופאה.

3 המקדיש שדהו בעודה קמה, ופדה אותה לאחר שסדרו את היבול בעומרים:

3.1 פטור מלקט שכחה ופאה.

3.2 בשעת חיוב במתנות עניים הייתה בידי ההקדש שפטור.

משנה ח': מקדיש שדהו ופדאה, האם חייב במעשרות ?

כִּיּוֹצֵא בּוֹ:

הַמְּקַדֵּשׁ פְּרוּתֵיו עַד שֶׁלֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת וּפְדָאָן, חֵיֵבִין.

מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת וּפְדָאָן, חֵיֵבִין.

הַקֹּדֶשׁ עַד שֶׁלֹא נִגְמְרוּ, וְנִגְמְרָן הַגִּזְבֵּר, וְאַחֵר כֶּף פְּדָאָן.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

פְּטוּרִין,

שְׁבַעֲשַׁע חוֹבְתָן הִיוּ פְּטוּרִין.

1 כמו בפאה כך גם במעשרות:

- 1.1 המקדיש והפודה שדה לפני עונת המעשרות, חייב במעשרות.
- 1.2 המקדיש שדה לאחר שהגיעה לעונת המעשרות ופדאה, חייב במעשרות.
- 2 המקדיש שדהו לפני עונת המעשרות, ופדאה לאחר עונת המעשרות:
 - 2.1 פטור ממעשרות.
 - 2.2 שבשעה שחלה חובת המעשרות היו בידי ההקדש שפטור ממעשרות.

משנה ט: האם העשיר יכול לזכות בפאה עבור העני ?

מי שלקט את הפאה, ואמר: "הרי זו לאיש פלוני עני",

רבי אליעזר אומר: זכה לו.

וחכמים אומרים: יתננה לעני שנמצא ראשון.

הלקט והשכחה והפאה של נכרי, חייב במעשרות,

אלא אם כן הפקיר.

1 רבי אליעזר: יכול לזכות.

2 חכמים: אינו יכול לזכות, ואם לקט, יתן את מה שלקט לעני שיזדמן לו ראשון.

כותרת נוספת: דין לקט שכחה ופאה שנתן נכרי משדהו

- 1 חייבים להפריש תרומות ומעשרות (הנוכרי פטור ממתנות עניים ולכן יש חיוב במעשרות).
- 2 אם הפקיר את יכולו פטור מתרומות ומעשרות (הפקר פטור ממעשרות).

משנה י: מהו לקט ?

איזהו לקט?

הנושר בשעת הקצירה.

היה קוצר, קצר מלא ידו, תלש מלא קמצו,

הכהו קוץ ונפל מידו לארץ, הרי הוא של בעל הבית.

תוף היד ותוף הסגל, לעניים.

אחר היד ואחר הסגל, לבעל הבית.

ראש היד וראש הסגל,

רבי ישמעאל אומר: לעניים.

רבי עקיבא אומר: לבעל הבית.

1 שיבולים הנושרות בשעת הקציר.

2 אם קצר מלא זרועו או תלש בידו מלא הקומץ שיבולים

2.1 ונדקר ע"י קוץ, השיבולים שנשרו הם של בעל הבית, (כיוון שנשרו מחמת אונס).

3 אם קצר עם מגל:

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

- 3.1 מה שנפל מתוך המגל או מתוך ידו, הוא לקט ושייך לעניים.
3.2 מה שנפל מאחורי המגל, ומאחורי היד (מחוץ לאחיזת היד) אינו לקט, ושייך לבעל הבית.
4 מה שנפל ממקום ראשי האצבעות (ראש היד), או מקצה המגל (ראש המגל):
4.1 רבי ישמעאל (ואין הלכה כמותו): שייך לעניים.
4.2 רבי עקיבא: שייך לבעל הבית.

משנה יא: שיבולים שנמצאו בחורי נמלים

הרי הנמלים נשבתוך הקמה, הרי הן נשל בעל הבית.

ושלאחר הקוצרים, העליונים לעניים, והתחתונים נשל בעל הבית.

רבי מאיר אומר: הכל לעניים, שספק לקט לקט.

- 1 אם החורים בתוך הקמה, השיבולים של בעל הבית.
2 אם החורים במקום שכבר קצרו שם:
2.1 תנא קמא (ואין הלכה כמותו): השיבולים העליונות לעניים, והתחתונות לבעל הבית.
2.2 רבי מאיר: הכל לעניים, שספק לקט שייך לעניים.

פרק ה

הנושאים העיקריים בפרק: לקט שנותר עם תבואה של בעל הבית, השקיית השדה קודם לקיטת הלקט ע"י העניים, אדם שנהיה עני באופן זמני, דין עני הקוצר עבור בעל הבית, מקרים הנחשבים לגול העניים, מקרים בהם עומר שנשכח אין לו דין שכחה.

מושגים:

עומר, גדיש וגורן: דרך הקוצרים להניח בשדה ערימות קטנות, ולאחר זמן אוגדים אותם, ואלו הם העומרים. את העומרים אפשר לאסוף יחד למקום אחד שהוא הגדיש, או לקחת אותם ישירות לגורן ששם דשים אותם.

משנה א: לקט שהתערבב עם שיבולים של בעל הבית

גדיש שלא לקט תחתיו, כל הנוגע בארץ, הרי הוא נשל לעניים.

הרוח שפזרה את העמרים,

אומדים אותה כפה לקט היא ראיה לעשות, ונותן לעניים.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן לעניים בכדי נפילה.

- 1 אם בעל הבית עשה גדיש במקום שעדיין לא לקטו העניים, השיבולים הנוגעות בקרקע הם של העניים.
2 עומרים של בעל הבית שהתפזרו ברוח יחד עם שיבולי הלקט:
2.1 תנא קמא: אומדים את הלקט שיכול להיות באותה שדה, ונותנים לעניים (משתנה משדה לשדה).
2.2 רבן שמעון בן גמליאל: אומדים את הלקט הממוצע משדה באותו גודל ונותנים לעניים (כמות קבועה).

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

משנה ב: דין שיבולת שלא נקצרה וראשה יכול להגיע לקמה

שבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה,

אם נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית.

ואם לאו, הרי היא של עניים.

שבולת של לקט שנתערבה בגדיש,

מעטור שבולת אחת ונותן לו.

אמר רבי אליעזר:

וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו?

אלא מזכה את העני בכל הגדיש,

ומעטור שבולת אחת ונותן לו.

1 אם יכולים לקצור את השיבולת יחד עם הקמה, השיבולת של בעל הבית.

2 אם השיבולת אינה יכולה להקצר יחד עם הקמה, היא של עניים.

כותרת נוספת: הפרשת תרומות ומעשרות מגדיש שנתערבה בו שיבולת של לקט

1 תנא קמא: בעל הבית נותן לעניים שיבולת כל שהיא, לאחר שהופרש עבורה תרומות ומעשרות.

2 רבי אליעזר (ואין הלכה כמותו):

3 העני לא יכול להחליף שבולת לקט שעדיין לא באה לרשותו בשיבולת אחרת.

4 בעל הבית מזכה לעני את כל הגדיש במתנה על מנת להחזיר.

5 לאחר שקיבל חזרה נותן לו שיבולת אחת מעושרת.

משנה ג: האם אפשר להשקות את השדה קודם שלקחו העניים את הלקט?

אין מגלגלין בטופס (נוסח אחר: בטפח), דברי רבי מאיר.

וחכמים מחירין, מפני שאפסור.

1 רבי מאיר: אין להשקות ("מגלגלין בטופס") את השדה, כיון שההשקיה מפסידה את הלקט.

2 חכמים: אפשר להשקות את השדה כיון שבעל הבית יכול להזהר לא להפסיד את הלקט.

משנה ד: אדם שאינו עני ונמצא בדרך ואין לו במה לקנות מזונות, האם יכול ליטול לקט?

בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך לטול לקט, שכחה ופאה ומעשר עני,

יטל, וכשניחזור לביתו ישלם; דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים: עני היה באותה שעה.

1 רבי אליעזר: יכול ליטול לקט, שכחה ופאה, וכשיחזור לביתו יחזיר לעניים של העיר שנטל ממנה.

2 חכמים: אינו צריך להחזיר כיון שהיה עני באותה שעה.

משנה ה: דין בעל הבית שמחליף תבואתו עם מתנות עניים

המחליף עם העניים, בשללו פטור,

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבונוני

ובשול עניים ח"ב.

עניים נשקבלו את השדה באריסות,
זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה נותן לזה חלקו מעשר עני.
המקבל שדה לקצור, אסור בלקט, שכחה ופאה ומעשר עני.
אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן נשקבל מסונו למחצה, לשליש ולרביעי.
אבל אם אמר לו: שלישי מה שאמה קוצר שלך,
מתר בלקט ובשכחה ובפאה,
ואסור במעשר עני.

1 מה שמקבל מהעניים פטור ממעשרות.

2 מה שנותן לעניים חייב להפריש תחילה מעשרות.

כותרת נוספת: מקרים שעני שקוצר שדה של בעל יכול לקחת מתנות עניים לעצמו

1 שני עניים שקבלו שדה באריסות על מנת לתת לבעל הבית חלק מהתבואה,
כל אחד מהם יכול לתת לחברו מתנות עניים מהחלק שלו בשדה.

2 עני הקוצר על מנת לקבל חלק מהקציר,

לא יקח לקט, שכחה ופאה ומעשר עני (נאמר: "לקט קצירך לא תלקט").

3 רבי יהודה:

3.1 אם מקבל את חלקו במחובר לקרקע, ("מחצה, לשליש ולרביעי"), אסור לו לקחת מתנות עניים.

3.2 אם מקבל את חלקו ביכול רק לאחר שהתבואה נקצרה:

3.2.1 מותר לו לקחת לקט, שכחה ופאה (שהרי בשעת הקציר הייתה של בעל הבית).

3.2.2 אסור לקחת מעשר עני (שהרי הוא בעל הבית).

משנה ו: האם בעל הבית יכול ללקוט בשדהו ?

המוכר את שדהו,

המוכר מתר והלוקח אסור.

לא ישכר אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו אחריו.

מי שאינו מניח את העניים ללקוט,

או שהוא מניח את אחד, ואחד לא,

או שהוא מסייע את אחד מהם,

הרי זה גוזל את העניים; על זה נאמר (משלי כב, כח): "אל-תסג גבול עולים".

1 המוכר שדהו עם הקמה:

1.1 המוכר מותר בלקט, שכחה ופאה, אם הוא עני.

1.2 הקונה אסור אף אם הוא עני.

כותרת נוספת: מקרים הנחשבים לגזל עניים

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

- 1 אסור לאדם לשכור פועל בתנאי שבנו של הפועל ילקוט אחריו.
- 2 אסור לבעל הבית להפריע לעניים ללקוט בשדהו.
- 3 אסור לבעל הבית לאפשר לעני אחד ללקוט ולעני אחר לא לאפשר.
- 4 אסור לבעל הבית לעזור לאחד העניים ללקוט (זה גורע מהלקט של העניים האחרים).
- 5 אם עשה כן, הרי זה גוזל את העניים.

משנה ז: מקרים שבהם עומר שנשכח אין לו דין שכחה

העמר נשכחוהו פועלים ולא נשכחו בעל הבית,

נשכחו בעל הבית ולא נשכחוהו פועלים,

עמדו עניים בפניו,

או נשחפהו בקנט,

הרי זה אינו נשכחה.

- 1 עומר ששכחוהו פועלים ולא שכח אותו בעל הבית (ובעל הבית עדיין בשדה).
- 2 עומר ששכח בעל הבית ולא שכחוהו פועלים.
- 3 עומר שעניים גרמו לבעל הבית לשכוח אותו:
 - 3.1 כגון שהסתירו אותו בגופם.
 - 3.2 כגון שכיסוהו בקש כדי להסתירו.

משנה ח: באיזה שלב של האיסוף אם שכח עומר יש לו דין שכחה

המעמר לכובעות ולכמסאות, לחררה ולעמרים, אין לו נשכחה.

מפנו ולגרן, יש לו נשכחה.

המעמר לנדיש, יש לו נשכחה,

מפנו ולגרן, אין לו נשכחה.

זה הכלל:

כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה, יש לו נשכחה,

מפנו ולגרן, אין לו נשכחה.

למקום שאינו גמר מלאכה, אין לו נשכחה,

מפנו ולגרן, יש לו נשכחה.

- 1 האוסף עומרים לערימות קטנות ("כובעים וכומסאות"), או לערימות גדולות ("חררה ולעומרים"), ושכח עומר, אין לא דין שכחה.
- 2 האוסף עומרים מערימות אלה לגורן, ושכח עומר, יש לו דין שכחה.
- 3 האוסף עומרים לגדיש יש לו שכחה.
- 4 האוסף מהגדיש לגורן, ושכח עומר, אין לו דין שכחה.
- 5 כללים מתי חל דין שכחה:

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

- 5.1 האוסף ממקום שאינו גמר מלאכה, למקום שהוא גמר מלאכתו (כגון גדיש או גורן), יש לו דין שכחה.
- 5.2 האוסף ממקום שהוא גמר מלאכה (כגון גדיש), למקום שהוא גמר מלאכה (כגון גורן), אין לו דין שכחה.
- 5.3 האוסף למקום שאינו גמר מלאכה, (כגון ערימות קטנות), אין לו דין שכחה.
- 5.4 ממקום שלא נגמרה מלאכה אל הגורן, יש לו דין שכחה.

פרק 1

הנושאים העיקרים בפרק: דין גידולי שדה שאינם מיועדים לאכילה. דין תרומות ומעשרות מתבואות שהופקרו לעניים בלבד ולא הופקרו לכל העולם, עומרים או קמה שנשכחו ובכל זאת אין להם דין שכחה, אדם, וכמויות שנחשבות ללקט, שכחה, פאה ופרט, המתנה על מה שישכח לא יחשב כשכחה.

משנה א: דין תרומות ומעשרות מתבואות שהופקרו לעניים בלבד ולא הופקרו לכל העולם,

בית שמיאי אומרים: הבקר לעניים הבקר.

ובית הלל אומרים: אינו הבקר, עד שיבקר אף לעשירים, פשמשה.

כל עמרי השדה של קב וקב ואחד של ארבעת קבין, ושכחו,

בית שמיאי אומרים: אינו שכחה.

ובית הלל אומרים: שכחה.

1 בית שמיאי: התבואה נחשבת להפקר ופטורה אף ממעשרות.

2 בית הלל: התבואה חייבת במעשרות, אלא אם כן היא הופקרה לכל העולם.

כותרת נוספת: שכח עומר שגודלו 4 קבים, כאשר שאר העומרים הם בגודל של קב אחד

1 בית שמיאי: אינו נחשב כשכחה.

2 בית הלל: נחשב כשכחה.

משנה ב: שכח עומר הסמוך לגדר אבנים, לגדיש, לבקר, או לכלים

העמר שהוא סמוך לגפה ולגדיש, לבקר ולכלים, ושכחו,

בית שמיאי אומרים: אינו שכחה.

ובית הלל אומרים: שכחה.

1 בית שמיאי: אין לעומר דין שכחה.

2 בית הלל: יש לעומר דין שכחה.

משנה ג: עומרים מסוימים שמודים בית הלל שאין להם דין שכחה

ראשני שורות,

העמר שנקננו מוכים,

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

העמך וְהַחֲזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ אֶל הָעִיר, וְשָׁכַחוּ, מוֹדִים, וְשָׂאִינוּ נִשְׁכָּה.

- 1 עומרים שהם ראשי שורות (הסבר לראש שורה, במשנה הבאה).
- 2 עומר שהושאר באמצע שורה הנמצאת בכוון מסוים, אולם מהווה תחילת שורה בכיוון אחר.
- 3 עומר שלקחו המעמר כדי להוליכו לעיר, והניחו לפי שעה בשדה, ושכחו.

משנה ד: מה נחשב לראש שורה ואין לו דין שכחה

וְאֵלוֹ הֵן רְאשֵׁי שׁוֹרוֹת:

שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ מֵאֶמְצַע הַשׁוֹרָה, זֶה פָּנָיו לְצִפּוֹן וְזֶה פָּנָיו לְדָרוֹם, וְשָׁכַחוּ לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם,

אֶת שְׁלֹפְנֵיהֶם וְשָׁכַחוּ,

וְאֵת שְׁלֹאֲחֵיהֶם אֵינוֹ נִשְׁכָּה.

יְחִיד שֶׁהִתְחִיל מֵרֵאשִׁי הַשׁוֹרָה, וְשָׁכַח לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו,

שְׁלֹפְנָיו אֵינוֹ נִשְׁכָּה,

וְשְׁלֹאֲחָיו נִשְׁכָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּ"בַל תְּשׁוּב".

זֶה הַכֹּל: כָּל שֶׁהוּא בְּ"בַל תְּשׁוּב", נִשְׁכָּה; וְשָׂאִינוּ בְּ"בַל תְּשׁוּב", אֵינוֹ נִשְׁכָּה.

- 1 שנים שהתחילו לאסוף עומרים מאמצע שורה של עומרים לכוון קצוות השורה:
 - 1.1 אם דלג אחד מהם על עומר שלפניו בשורה ושכחו, הרי זה שכחה.
 - 1.2 אם שכחו את העומר הנמצא באמצע השורה, עומר זה נחשב לראש שורה.
- 2 יחיד שהתחיל לאסוף עומרים מתחילת השורה:
 - 2.1 עומר הנמצא בסוף השורה נחשב לראש שורה, ואינו שכחה.
 - 2.2 אם דלג על עומר בשורה ושכחו הרי זה שכחה.
- 3 כלל:
 - 3.1 עומר שיצטרך לשוב אליו ויעבור על הלאו של "בל תשוב", עומר זה הוא שכחה.
 - 3.2 עומר שאם ירצה לקחתו לא יעבור על הלאו של "בל תשוב" אינו שכחה.

משנה ה: מהי הכמות הנחשבת לשכחה, ללקט ולפרט

שְׁנֵי עֲמָרִים, נִשְׁכָּה, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן נִשְׁכָּה.

שְׁנֵי צִבּוּרֵי זֵיתִים וְחֲרוּבִין, נִשְׁכָּה, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן נִשְׁכָּה.

שְׁנֵי הֲצִנֵי פִשְׁתָּן, נִשְׁכָּה, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן נִשְׁכָּה.

שְׁנֵי גִרְגָרִים, פָּרֵט, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן פָּרֵט.

שְׁתֵּי נִשְׁבָּלִים, לְקַט, וְשִׁלְשָׁה אֵינָן לְקַט. אֵלוֹ בְּדַבְרֵי בֵּית הַלֵּל.

וְעַל כֵּלָּן בֵּית שַׁמַּי אֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה לְעֵנִיִּים, וְאַרְבָּעָה לְבַעַל הַבַּיִת.

1 בית הלל:

1.1 שני עומרים, שכחה. שלושה, לא.

1.2 שני ציבורי זיתים וחרובים, שכחה. שלושה, לא.

1.3 שני קני פשטן, שכחה. שלושה, לא.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

- 1.4 שני גרגירי ענבים הם פרט, שלושה, לא.
1.5 שני שיבולים הם לקט. שלושה, לא.
2 בית שמאי: בדוגמאות לעיל, שלושה פריטים לעניים (לקט, שכחה או פרט). ארבעה, לבעל הבית.

משנה 1: שכח עומר גדול אינו שכחה

**הַעֲמֵר נִשְׁיָג בּוֹ סְאִתִּים וְשִׁכְחוּ, אִינוֹ שִׁכְחָה.
נִשְׁנֵי עֲמָרִים וְבָהֶם סְאִתִּים,
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: לְבַעַל הַבַּיִת.
וְחֲכָמִים אָמְרִים: לְעֵנִיִּים.
אָמַר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל: וְכִי מֵרַב הַעֲמָרִים יָפִי כַח שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, או הוֹרַע כַּחוֹ?
אָמְרוּ לוֹ: יָפִי כַחוֹ.
אָמַר לָהֶם:
וְמָה אִם בְּזִמְנָא נְהוּא עֲמָר אֶחָד וּבּוֹ סְאִתִּים וְשִׁכְחוּ, אִינוֹ שִׁכְחָה,
נִשְׁנֵי עֲמָרִים וְבָהֶם סְאִתִּים, אִינוֹ דִּין שְׁלֵא יְהוּ שִׁכְחָה?
אָמְרוּ לוֹ:**

לא, אם אמרת בעמר אחד שהוא כנדיש, תאמר בשני עמרים שהן ככריכות?

- 1 שכח עומר שגודלו סאתיים ומעלה אינו שכחה.
2 שכח שני עומרים ששניהם יחד סאתיים:
2.1 רבן גמליאל (ואין הלכה כמותו): שייך לבעל הבית.
2.2 חכמים: שכחה.
3 דיון בין רבן גמליאל וחכמים בדין הנ"ל:
3.1 רבן גמליאל: האם ריבוי עומרים שנשכחו הוא לטובת בעל הבית או לרעתו?
3.2 חכמים: לטובתו, (שהרי אם שכח 3 עומרים אינה שכחה).
3.3 רבן גמליאל:
אם כן, אם שכח 2 עומרים של סאה, צריך להיות כמו עומר אחד של סאתיים.
3.4 חכמים:
3.4.1 עומר אחד של סאתיים נחשב כגדיש, ולכן אין לו דין שכחה.
3.4.2 שני עומרים של סאה נחשבים כשני עומרים קטנים, ולכן יש להם דין של שכחה.

משנה 1: שכח קמה שיש בה סאתיים

**קְמָה נִשְׁיָג בְּהָ סְאִתִּים, וְשִׁכְחָה, אִינָה שִׁכְחָה.
אִין בְּהָ סְאִתִּים, אֶבְל הִיא רְאוּיָה לְעִשּׂוֹת סְאִתִּים,
אֶפְלוּ הִיא שֶׁל מִפְּחַ, רוֹאִין אוֹחָה כְּאֵלוֹ הִיא עֲנֻה שֶׁל שְׁעוּרִים.
1 אינה שכחה (לומדים שכחת קמה משכחת עומר).
2 אם אין בה כעת סאתיים, אך ראויה היא לעשות סאתיים (בשנה כתיקונה):**

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

2.1 אינה שכחה.

2.2 אפילו אם גרעיניה צנומים כגרגירי טופח, רואים אותם כאילו הם מלאים כמו של שעורים.

משנה ח: קמה או עומר שלא נשכחו, הנמצאים ליד קמה או עומר שנשכחו.

הקמה מצלת את העמר ואת הקמה.

העמר אינו מציל לא את העמר ולא את הקמה.

איזו היא קמה שהיא מצלת את העמר? כל שאינה נשכחה, אפלו קלח אחד.

1 קמה שלא נשכחה, מצלת את העומר או הקמה הסמוכים לה, ולא יחשבו לשכחה אפילו אם שכחם.

2 העומר שלא שכחו, אינו מציל את הקמה או את העומר הסמוכים לו שכן שכחם.

3 כלל: קמה תוכל להציל עומר או קמה שנשכחו, אם יש בה לפחות קנה אחד של שיבולים שלא נשכח.

משנה ט: מקרים שלמרות שעשכ סאתיים זה יחשב כשכחה

סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה,

וכן באילו,

והשום והבצלים,

אינו מצטרפין לסאתים, אלא של עניים הם.

רבי יוסי אומר:

אם באת רשות העני באמצע, אינו מצטרפין.

ואם לאו, הרי אלו מצטרפין.

1 במקרים הבאים:

• שכח סאה קצורה וסאה שאינה קצורה הסמוכות זו לזו.

• שכח סאה פרות קצורים וסאה פרות שאינם קצורים הסמוכים זה לזה.

• כנ"ל לגבי שום ובצלים.

1.1 תנא קמא: אינם מצטרפים לסאתיים אלא הם של עניים.

1.2 רבי יוסי (ואין הלכה כמותו):

1.2.1 אם בין שתי הסאים יש דבר השייך לעני (כגון לקט), הן אינן מצטרפות לסאתיים.

1.2.2 אם בין שתי הסאים אין דבר השייך לעני, הן מצטרפות לסאתיים.

משנה י: דין גידולי שדה שלא נועדו לאכילת אדם או שלא הגיעו לגמר מלאכתם

תבואה שנתנה לשחת או לאלפה,

וכן באגרי השום,

ואגדות השום והבצלים, אין להן שכחה.

וכל הממונים בארץ, כגון הלוי והשום והבצלים, רבי יהודה אומר: אין להם שכחה.

וחקמים אומרים: יש להם שכחה.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

- 1 תבואה שנקצרה לאכילת בהמות, או לאגוד בשיבוליה עומרים אחרים (לאלומה), אין בה דין שכחה.
- 2 ערוגת שום שמטרתה לאגוד בשומים שלה שומים אחרים אין לה דין שכחה.
- 3 אגודות קטנות של שומים ובצלים שהעימור שלהם אינו גמר מלאכתם אין להם דין שכחה.

כותרת נוספת: ירקות שהחלקים הנאכלים בהם טמונים באדמה:

- 1 רבי יהודה (ואין הלכה כמותו): אין להם דין שכחה.
- 2 חכמים: יש להם דין שכחה.

משנה יא: דין קוצר בלילה או עורר שקוצר

**הקוצר בלילה, והמעמר, והסומא, יש להם שכחה.
ואם היה מתכנן לטול את הגס הגס, אין לו שכחה.**

אם אמר: הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אמל, יש לו שכחה.

- 1 הקוצר או המעמר בלילה, או עורר שקוצר או מעמר, יש להם דין שכחה.
 - 2 קצר בלילה במחשבה ללקט תחילה שיבולים גסים ואח"כ דקים, אין שכחה, לא בדקים ולא בגסים.
- כותרת נוספת: אם בעל השדה התנה שכל מה שישכח ימול אח"כ, תנאו בטל וזה שכחה.

פרק י:

הנושאים העיקריים בפרק: דין שכחה בעצי זית, דין פרט ועוללות ודין נטע רבעי, דין שכחה בעריס וברוגלית

מושגים:

מבנה אשכול ענבים: השרביט האמצעי של אשכול ענבים נקרא שדרה. בחלק העליון של השדרה, מחוברים אשכולות קטנים, המונחים זה על גב זה. בחלק התחתון של האשכול, מחוברים גרגרי הענבים ישירות לשדרה.

כתף: המבנה של האשכולות הקטנים המחוברים בראש השדרה נקרא כתף.

נטף: כאשר תלויים הרבה גרגירים בחלק התחתון של השדרה, הם נראים כנוטפים וחלק זה באשכול נקרא נטף.

פטיגים: האשכולות הקטנים המחוברים בכתף לשדרה של האשכול

עריס: שורת גפנים המודלית על גבי עמודים היוצרים יחד סוכת גפנים.

רוגלית: גפן שמוחה על גבי הקרקע.

משנה א: דין שכחה בעצי זית (וכן באילנות אחרים)

כל זית שיש לו שם בשדרה, (אפלו) פזית הנמופה בשעתו, ושכחו, אינו שכחה.

בטה דברים אמורים? בשמו ובמעשיו ובמקומו.

בשמו, שיהיה שפכוני או בישני.

במעשיו, שהוא עושה הרבה.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

במקומו, נְהוּא עוּמַד בְּצַד הַגַּת או בְּצַד הַפְּרָצָה.

וּשְׂאָר כָּל הַזֵּיתִים,

נְשִׂימִם נְשָׁכָה וְשִׁלְשָׁה אֵינָן נְשָׁכָה.

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵין נְשָׁכָה לַזֵּיתִים.

- 1 אם לעץ זית יש שם מיוחד או סגולות מיוחדות, אין לא דין שכחה.
- 2 במה דברים אמורים? שיש לו כינוי מסוים, או תוצרת מיוחדת, או מקום מיוחד. כגון:
 - 2.1 ששמו הוא שפכוני או בישני.
 - 2.2 אם הוא מפורסם בכמות פרותיו ("במעשיו").
 - 2.3 אם הוא מפורסם בציון מקומו ("עומד בצד הגת או בצד הפרצה").
- 3 לגבי עצי זית רגילים (וכן לגבי כל אילן) שאינם מפורסמים:
 - 3.1 תנא קמא: שכח פרות מאילן אחד או שניים, הם שכחה, משלושה אילנות ומעלה אינם שכחה.
 - 3.2 רבי יוסי: לעצי זית אין שכחה כלל.

משנה ב: המשך דיני שכחה בעצי זית.

זֵית וְנִמְצָא עוּמַד בֵּין שְׁלֹשׁ שׂוּרוֹת נָשַׁל נְשִׂי מַלְבָּנִים, וְנִשְׁכָּחוּ,

אֵינוֹ נְשָׁכָה.

זֵית נְשִׂינֵשׁ בּוֹ סַאֲתִים וְנִשְׁכָּחוּ אֵינוֹ נְשָׁכָה. בְּפֶה דְּבָרִים אֲמֹרִים?

בְּזִמְן נְשִׁילָא הַתְּחִיל בּוֹ.

אֲבָל אִם הַתְּחִיל בּוֹ, אֶפְלוּ פְּנֵי הַנְּטוּפָה בְּשַׁעֲתוֹ, וְנִשְׁכָּחוּ, יֵשׁ לוֹ נְשָׁכָה.

כָּל זִמְן נְשִׂינֵשׁ לוֹ תְּחִילָתוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּרֵאשׁוֹ.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִשְׁתַּלְּף הַפְּחָבָא.

- 1 עץ זית הנמצא במרכז 3 שורות של זיתים ובין כל שתי שורות יש ערוגה של גידולי שדה, אינו שכחה (שמקומו הוא סימונו).
- 2 עץ זית שיש בו סאתיים של זיתים ושכחו:
 - 2.1 אם לא החל בו את המסיק, אינו שכחה.
 - 2.2 אם החל בו את המסיק, אפילו אם לעץ יש לו שם מיוחד, הוא שכחה.
- 3 זיתים שנשכחו בראש האילן:
 - 3.1 תנא קמא: כל זמן שיש זיתים תחת האילן, הזיתים בראש האילן אינם שכחה.
 - 3.2 רבי מאיר: אם בעל הבית לקח כבר את המקל שחובטים את העץ, הזיתים למעלה הם שכחה.

משנה ג: דיני פרט

אֵיזְהוּ פֶּרֶט? הַנּוֹשֵׁר בְּשַׁעֲת הַבְּצִירָה.

הִיא בּוֹצֵר,

עַקֵּץ אֶת הָאֲשָׁנֹל, הַסִּבְּף בְּעֵלִים, נִפְל מִיָּדוֹ לְאָרֶץ וְנִפְרַט, הָרִי הוּא נָשַׁל בְּעַל הַבַּיִת.

הַפּוּיִם אֶת הַפְּלִכְלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשַׁעֲתָהּ נְהוּא בּוֹצֵר,

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבונוי

הרי זה גוזל את העניים.

על זה נאמר (משלי כב, כח): "אל-תסג גבול עולים".

- 1 איזהו פרט? גרגר אחד או שניים של ענבים הנושרים בשעת הבציר.
- 2 אם בשעת הבצירה,
- 3 חתך את האשכול בעוקצו, או שהסתבך בעלים והאשכול נפל מידו ונפרדו גרגיריו, אין זה פרט.
- 3 מי שמניח את הסל תחת העץ כדי שיפלו לתוכו הגרגירים:
- 3.1 הוא נחשב כגוזל את העניים, כיוון שהגרגירים נחשבים לפרט.
- 3.2 עליו נאמר "אל תסג גבול עולים".

משנה ד: דיני עוללת

איזוהי עוללת?

כל שאין לה לא כתף ולא נטף.

אם יש לה כתף או נטף, של בעל הבית.

אם ספק, לעניים.

עוללת שבארץכנענה,

אם וקרצח עם האשכול, הרי היא של בעל הבית.

ואם לאו, הרי היא של עניים.

גרגר יחיד,

רבי יהודה אומר: אשכול.

וחכמים אומרים: עוללת.

- 1 עוללת הוא אשכול שאין לו כתף (ראה מושגים) ואין לו נטף.
- 2 אם יש לאשכול כתף או נטף, האשכול של בעל הבית.
- 3 אם יש ספק האם לעוללת יש כתף או נטף האשכול לעניים.
- 4 כאשר יש ספק אם העוללות מחוברת לאשכול או ישירות לזמורה:
 - 4.1 אם קוצצים את האשכול גם העוללת נקצצת, היא של בעל הבית.
 - 4.2 אם אינה נתלשת עם האשכול, היא של עניים.
- 5 אשכול שהגרגרים שלו מחוברים ישירות לשדרה ואין לו כתף או נטף:
 - 5.1 רבי יהודה (ואין הלכה כמותו): דינו כאשכול ושייך לבעל הבית.
 - 5.2 חכמים: נחשב כעוללת.

משנה ה: האם יכול בעל הבית המדלל את הגפן לקצץ גם זמורות שיש בהם מתנות עניים?

המדלל בנפנים, פשם שהוא מדל בחוף שולו, פן הוא מדל בשל עניים, דברי רבי יהודה.

רבי מאיר אומר: בשולו הוא רשאי, ואינו רשאי בשל עניים.

- 1 רבי יהודה: יכול הוא לדלל, גם זמורות שיש בהם עוללות.
- 2 רבי מאיר (ואין הלכה כמותו): אינו רשאי.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

משנה ו: דין נטע רבעי

כָּרֵם רָבְעִי,

בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֶמֶשׁ, וְאֵין לוֹ בַּעוֹר.

וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ.

בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים:

יֵשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת, וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִין לְעַצְמָם;

וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: כָּלוּ לָנֶת.

1 דיני חומש ובעור בנטע רבעי:

1.1 בית שמאי:

1.1.1 הפודה נטע רבעי אינו חייב בחומש (לא כמעשר שני), ולא חל עליו דין בעור (בשנה הרביעית ובשנה השביעית).

1.1.2 בית הלל: יש לו דין חומש ויש לו דין בעור.

2 דיני פרט ועוללות בכרם רבעי:

2.1 בית שמאי:

2.1.1 לכרם רבעי יש דין פרט ועוללות כמו בשנה רגילה (ממון בעלים הוא).

2.1.2 הפרט והעוללות שהעניינים לוקטים, פודים בעצמם, ומעלים דמיהם לירושלים.

2.2 בית הלל: אין מתנות עניים בנטע רבעי (הוא כמו מעשר שני).

משנה ז: דין כרם שכולו עוללות

כָּרֵם שְׁכָלוּ עוֹלָלוֹת,

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְבַעַל הַבַּיִת.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְעֻנְיִים.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "כִּי תִבְצַר... לֹא תַעֲוֹלֵל" (דברים כד, כא), אִם אֵין בְּצִיר, מִנֵּין עוֹלָלוֹת?

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא:

"וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲוֹלֵל" (ויקרא יט, י), אֲפָלוּ כָלוּ עוֹלָלוֹת.

אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כִּי תִבְצַר... לֹא תַעֲוֹלֵל"? אֵין לְעֻנְיִים בְּעוֹלָלוֹת קֶדֶם הַבְּצִיר.

1 רבי אליעזר: כולו לבעל הבית.

2 רבי עקיבא: כולו לעניים.

3 רבי אליעזר מביא ראיה לדבריו מהפסוק (רק אם יש בציר יש עוללות).

4 רבי עקיבא לומד אחרת את הפסוק.

משנה ח: דין עוללות בכרם שהוקדש

הַמְקֻדָּשׁ כְּרָמוֹ,

עַד שֶׁלֹא נִוְדְעוּ בוֹ הָעוֹלָלוֹת, אֵין הָעוֹלָלוֹת לְעֻנְיִים.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

**משוודעו בו העוללות, העוללות לעניים.
רבי יוסי אומר: יתנו שכר גדולין להקדש.**

**איזו היא שכחה בעריס?
כל שאינו יכול לפשוט את ידו ולטלה.
וברגליות? משיעבור הימנה.**

- 1 אם הכרם הוקדש קודם שניתן להבחין בין העוללות ובין האשכולות, אין העוללות של העניים.
- 2 אם הכרם הוקדש לאחר שהובחנו בו העוללות, העוללות של העניים.
- 3 רבי יוסי: כאשר העוללות של העניים הם צריכים לשלם להקדש את הוצאות הגידול שלהם.

כותרת נוספת: דין שכחה בעריס וברוגלית (ראה מושגים)

- 1.1 בעריס: אם בעל הבית אינו יכול לפשוט ידו אחורה ולקחת את האשכול, האשכול שכחה.
- 1.2 ברוגלית: האשכול הוא שכחה מיד כשעברו אותו בשעת הבציר.

פרק ח

הנושאים העיקריים בפרק: זמן סיום מתנות עניים, נאמנותם של עניים על מתנות עניים ועל מעשר עני, ונאמנותו של לוי על מעשר ראשון, דין מעשר עני המחולק בגורן ודין תמחוי וקופה (ראה מושגים).

מושגים:

זיתי ניקוף: זיתים בודדים הנשארים בראש האילן לאחר המסיק. זיתים אלה הם מתנות עניים והעניים חובטים באילן כדי להפילם לארץ.

קופה: מוסד צדקה שממנו היו נותנים לעניי העיר סכום כסף שיספיק להם למזונות לשבעה ימים. הצבור היה נדרש לתרום כל שבוע כסף לטובת קופת צדקה.

תמחוי: מוסד צדקה שהיו מחלקים בו כל יום מזון עבור אותו היום. שימש בעיקר לעניים אורחים העוברים ממקום למקום.

ארבע אסרות: איסר הוא חצי פונדיון. 4 אסרות הם 2 פונדיונים שבהם אפשר לקנות 4 ארוחות לשבת (שתיים לו ושתיים לאשתו).

משנה א: מתי הוא זמן סיום מתנות עניים, והנשאר בשדה יש לו דין הפקר?

מאימתי כל אדם מתרין בלקט? משילכו הנמושות.

בפרט ובעוללות? משילכו העניים בפרם ויבאו.

ובזיחים? משתהרד רביעה שניה.

אמר רבי יהודה: והלא יש שאינם מוסקין את זיחיהם, אלא לאחר רביעה שנייה?

אלא כדי שיהא העני יוצא, ולא יהא מביא בארבעה אסרות.

- 1 סיום לקט שכחה ופאה: משילכו הנמושות (העניים הזקנים והחלשים).
- 2 סיום פרט ועוללות: לאחר שלקטו העניים 2 פעמים (לקטו והלכו, וחזרו ולקטו).

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

3 סיום מתנות עניים בזיתים:

3.1 תנא קמא: לאחר סיום הגשם של הרביעה השנייה (עונת הגשמים השנייה).

3.2 רבי יהודה (ואין הלכה כמותו):

3.2.1 יש בעלי בתים שרק מתחילים את המסיק אחרי הרביעה השנייה.

3.2.2 סיום הוא כאשר העני יוצא ללקוט ואינו מצליח לאסוף כשיעור 4 אסרות (ראה מושגים).

משנה ב: נאמנותם של עניים על מתנות עניים ועל מעשר עני, ונאמנותו של לוי על מעשר ראשון

נְאֻמִּים עַל הַלֶּקֶט, וְעַל הַשְּׂכָחָה, וְעַל הַפֶּאֶה בְּשַׁעֲתוֹ,

וְעַל מַעְשֵׁר עֲנִי בְּכָל שָׁנָה.

וְכֵן לֵוִי נֶאֱמָן לְעוֹלָם.

וְאִינוּ נֶאֱמָרִין אֲלָא עַל דְּבַר שְׂבָגֵי אָדָם נוֹהֲגִין בּוֹ.

1 עניים עמי הארץ:

1.1 נאמנים לומר שהפירות שברשותם הם לקט, שכחה או פאה, רק בעונת הקציר.

1.2 לגבי מעשר עני נאמנים בשנים שנוהג מעשר עני (שלישית ושישית).

2 לוי עם הארץ, נאמן תמיד שהפירות שבידו הם מעשר ראשון, והפריש מהם תרומת מעשר.

3 עניים עמי הארץ נאמנים בכל המקרים דלעיל, רק אם האוכל שבידם הוא כזה שמקובל לתת לעניים.

משנה ג': מתי עניים נאמנים לומר שהאוכל שבידם מתנות עניים הוא ?

נְאֻמִּין עַל חֵטִים, וְאִין נֶאֱמָרִין עַל הַקֶּמַח, וְלֹא עַל הַפֶּת.

נְאֻמִּין עַל הַשְּׂעוּרָה שֶׁל אֲרוֹז, וְאִין נֶאֱמָרִין עָלָיו בֵּין חֵי בֵּין מְבֻשָּׁל.

נְאֻמִּין עַל הַפּוֹל, וְאִין נֶאֱמָרִין עַל הַגְּרִיסִין, לֹא חֵטִים וְלֹא מְבֻשָּׁלִין.

נְאֻמִּין עַל הַשֶּׁמֶן, לֹמֵר שֶׁל מַעְשֵׁר עֲנִי הוּא, וְאִין נֶאֱמָרִין עָלָיו, לֹמֵר שֶׁל יְיָתִי נִקּוֹף הוּא.

1 על חטים נאמנים, ועל קמח ופת אינם נאמנים (אין נוהגים לתת קמח או פת).

2 על שיבולי אורז נאמנים ולא על גרעיני אורז לאחר שנידושו בין חי ובין אם הוא מבושל.

3 על פול שלם נאמנים ועל פול טחון לא נאמנים, בין אם הוא חי ובין אם הוא מבושל.

4 על שמן שניתן להם כמעשר עני, ולא נאמנים לומר שעשו את השמן מזיתי נקוף.

משנה ד: המשך נאמנותם של עניים עמי הארץ לגבי ירק של מעשר עני שבידם

נְאֻמִּים עַל הַיֶּרֶק חֵי,

וְאִין נֶאֱמָרִים עַל הַמְבֻשָּׁל, אֲלָא אִם כֵּן הָיָה לוֹ דְּבַר מַעֲמָ: שֶׁכֵּן דְּרָךְ בְּעַל הַבַּיִת לְהִיּוֹת מוֹצִיא מִלְּפָסוֹ.

1 בירק חי (לא מבושל) נאמנים לומר שהוא מעשר עני.

2 בירק מבושל, נאמנים רק על כמות קטנה.

משנה ה: הכמות המינימלית של מעשר עני שאדם צריך לתת בגורן לעניים

אִין פּוֹחֲתִין לְעֲנִיִּים בְּגֵרָן מְחָצִי קַב חֲמִישׁ וְקַב שְׂעוּרִים.

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

רבי מאיר אומר: חצי קב.
קב וחצי כסמין.
וקב גרוגרות, או מנה דבלה.
רבי עקיבא אומר: פרס.
חצי לוג יין;
רבי עקיבא אומר: רביעית.
רביעית שמן;
רבי עקיבא אומר: שמינית.
ונשאר כל הפרות, אפר אפר ושאול: כדי שיתמכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות.

- 1 חיטים: חצי קב.
- 2 שעורים:
- 2.1 תנא קמא: קב שלם.
- 2.2 רבי מאיר: חצי קב.
- 3 כוסמין: קב וחצי.
- 4 גרוגרות (תאנים יבשות): קב שלם.
- 5 דבלה של תאנים:
- 5.1 תנא קמא: משקל מאה דינר.
- 5.2 רבי עקיבא: משקל חמישים דינר.
- 6 יין:
- 6.1 תנא קמא: חצי לוג.
- 6.2 רבי עקיבא: רביעית הלוג.
- 7 שמן:
- 7.1 תנא קמא: רביעית הלוג.
- 7.2 רבי עקיבא: שמינית הלוג.
- 8 שאר פרות: כמות כזו שאם תמחר יוכל לקנות בכסף זה מזון שתי סעודות.

משנה ו: המשך דיני חלוקת מעשר עני בגורן

מדה זו אמונה בפקחים, ובלוים ובישראליים.

היה מציל, נוטל סחצה ונותן סחצה.

היה לו דבר מעט, נותן לפניהם, והן מחלקין ביניהם.

- 1 המידות האמורות במשנה הקודמת הן גם אם המחלק הוא כהן, או לוי או ישראל.
- 2 אם המחלק רוצה להשאיר מעשר עני לקרוביו, נוטל מחצית לקרוביו ומחצית מחלק לעניים.
- 3 אם כמות המעשר אינה מספקת לעניים הנמצאים לפניו, מניח את המעשר, והם מחלקים ביניהם.

משנה ז: דיני תמחוי וקופה

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

אין פוחתין לעני העובר מקום למקום, מכבד בפונדיון מארבע סאין בסלע.

לן, נוחנין לו פרנסת ליה.

שבת, נוחנין לו מזון שלש סעודות.

מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטל מן התמחוי.

מזון ארבע עשרה סעודות, לא יטל מן הקפה.

והקפה נגבית בשנים ומתחלקת בשלושה.

1 אין פוחתים לעני העובר ממקום למקום פחות מכיכר לחם הנקנית בפונדיון, כאשר 4 סאין נמכרים בסלע. (מזון 2 סעודות).

2 עני הנשאר ללון בעיר יש לספק לו מיטה, כרים וכסתות.

3 עני הנשאר בשבת בעיר, יש לתת לו מזון כדי 3 סעודות.

4 מי שיש לו מזון כדי 2 סעודות לא ייקח מזון מהתמחוי (ראה מושגים).

5 מי שיש לו מזון כדי 14 סעודות לא ייקח מזון מהקופה (ראה מושגים).

6 גביית הכסף עבור הקופה, נעשית בשני אנשים, חלוקת כסף מהקופה, נעשית בשלושה.

משנה ח: למי מותר לקחת מתנות עניים וצדקה ?

מי שיש לו מאתים זה, לא יטל לקט, שכחה ופאה ומעשר עני.

היו לו מאתים חסר דינר, אפילו אלף נוחנין לו באחת, הרי זה יטל.

היו משפננין לבעל חובו או לכחבת אשתו, הרי זה יטל.

אין מחיבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו.

1 מי שיש לו 200 דינר לא זכאי ליטול לקט, שכחה ופאה ומעשר עני.

2 מי שחסר לו אפילו דינר אחד ל-200, אפילו 1000 אנשים נותנים לו דינר בבת אחת יכול לקבל.

3 אם ה 200 דינר משועבדים לבעל חוב או לכתובה, יכול ליטול מתנות עניים וצדקה.

4 מי שאין לו 200 דינר אולם יש לו כלים נאים אין מונעים ממנו לקט שכחה ופאה.

משנה ט: מי שיש לו 50 זוז (50 דינר), ועושה בהם רווחים אסור לו לקחת מהצדקה

מי שיש לו חמשים זה, והוא נושא ונותן בהם, הרי זה לא יטל.

וקל מי שאינו צריך לשול ונוטל, אינו נפטר מן העולם עד שיצטרף לבריות.

וקל מי שצריך לשול ואינו נוטל,

אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו.

ועליו הפתוב אומר (ירמיה יז, ז): "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו".

וכן דין שדן דין אמת לאמתו.

וקל מי שאינו לא חגר, ולא סומא, ולא פסח, ועושה עצמו כאחד מהם,

אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם, שנאמר (דברים מז, כ): "צדק צדק תרדף".

וקל דין שלוקח נשדד ומטה את הדין,

מסכת פאה

מעוצבת בידי זאב לבנוני

אינו מח מן הזקנה עד שעיניו פהות, שנאמר (שמות כג, ח): "ונשחך לא תקח, כי השחך יעור פקחים" וגו'.

כותרת נוספת: דברי מוסר לסיום המסכת:

- 1 מי שאינו צריך לקחת צדקה ולוקח, אינו נפטר מהעולם הזה עד שיזדקק לבריות.
- 2 מי שזקוק לצדקה ואינו נוטל:
 - 2.1 סופו שיפרנס אחרים משלו.
 - 2.2 ועליו הכתוב אומר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו".
- 3 דיין הדין דין אמת לאמיתו, גם עליו נאמר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו".
- 4 אדם העושה עצמו בעל מום, למרות שאינו כזה, אינו מת עד שיהיה בעל מום.
- 5 דיין הלוקח שוחד ומטה את הדין, אינו מת עד שמאבד את מאור עיניו.